

Marc Delouze

Javíthatatlan

Tóth Krisztina fordítása

Mások
szavaiban létezel
mielőtt megszületnél

Mások
szavaiban létezel
miután meghalsz

És a kettő között
életed hosszú csendfolyosó
amelyet szavaid huzata jár át

Ne csukd be hát
ajtáját ablakait

Az emlék

mindig profilból
látott múlt

Emlékeid simák
az illesztések láthatatlanok

így azt hiszed hogy életed
zökkenőit kitöltötte a puszta léted

Ám elég megfordulnod
hogy lásd a szétnyíló jelent
lábad előtt

Végül azok szemében
kik rád se nézve mennek el
melletted megérzed hány űr
lakozik benned is

Ez a sok-sok űr mind
te magad vagy

Lényed
átjáró

A fejedben

egy metró
egy gyerek sírása
egy kislány tágra nyílt szeme
nem merted megcsókolni őt
egy alvó szerelem
egy cigaretta füstje
egy rendőr, egy dudaszó, egy pénztárolak
és menyit más még összeérve
az éj konténerében

Keresed a szád
kijáratát.
Saját állkapcsod állja utadat.

Bezörgetsz:
van ott valaki?

Tudod
a világ szerelme oly szép
mint egy kérdés amelyre nem jön válasz

Azt hiszed messze jutsz mikor
az útra hívó örült vágy röptet.

Lapockád szárnyként emeled
Ne fordulj vissza

hunyd le a szemed

hasíts a levegőbe ujjaiddal.

Ne fordulj vissza

Nyisd ki a szemed

Szárnyaid itt vannak előtted
igen
akár egy
célábla amelynek a közepe a nyíl.

A tárgyak

csinálnak belőlünk szekrényt
amelyben a jelen
fekszik
naftalinban

Azt hiszed odabent van

de ha benyúlsz
rögtön odakint hiába

állsz ott meztelenül
mint Ádám

és nem érted.
Hát hogy van ez?

Így nyitogatod
folyton az ajtókat de mi van
hogy közben ők nyitnak
valamit benned?

Mi van odakint, ki van odabent?

Ami beléd került?

Vagy ami elkerült, az?

Hallgass

csak egy rövidke pillanatra
hallgass.

Fülej.

Halld, halld erősen
hogy csitul benned el
a zaj
a mozdulatlanságban összeálló
hanggá
mely készülődik...

Ne mozdulj.

Lépdelsz.
Megállsz.

Lehajolsz.
Érintsd meg ujjhegyeddel
Érzed-e?

Ez a dübörgés odalent
a föld bőre alatt
mozgás vándorlása
óvatos árapálya

hagyd hogy átjárjon
hatolj belé fogadd be

A névtelenül áramló tömegben
nem árt néha a nyugtalanság.

Hová lett az a vállív
hova a kar hajlata
a kék színű ér a comb között
a kinyújtott térd
a rüsztt emelkedője?

Már csak szavak
egymásba futó
utak hálójában bolyongó szó mind

ülj csak le pillantásod partjára
ha átláthatónak vágyod látni mindezt.

A leegyszerűsített világra tekintve
mérheted csak fel mily bonyolult e nézés

A szerelem

nem az ami benned
nem is az ami bennem
hanem ami kettőnk között van

A szerelem
nem az hogy érted létezem
te pedig értem
maga a világ van miértünk

Ez az életigenlő áramlás a világ

a mozgás és beszéd földje hol összeforrunk
akár a csók amelyben két lélegzet kel egybe

A világ

az ha szemünk által kel a nap
ha ujjunk rajzolja a telő
idő nyomát
ezek az ujjak formálják meg
magát az időt is...

A szerelem

a világ testén otthagyt nyomunk

Tapogatom a fejed

a homlokodat
a csontokat
lapogatom nyomod
érezed
körülsimítod járomcsontodat
érezed az orcád
haladsz tovább az orr felé
csont fut belül
a koponyád fala
az amit érzel

leereszkedsz a fül felé
aztán
még lejjebb
érezed az ínybe foglalt
fogakat haladsz az állkapocs ívén
mely ostobán csüng az arcra akasztva

araszolsz tovább

elemenként vizsgálva fejedet
elképezve amint
az örök idő
ugyanígy bont ízekre

ne félj
mi benned állandó anyag
létednél hosszabb életű

Tévéantennák

aljnövényzetét taposod.
Azt hiszed álom.

Egy őszállatra emlékeztetsz aki épp
bámulja önnön kihalását.

Mellkasodban egy sebesült madár szegycsontja.

Lábad között egy vak radar porzószála
hajlik álomra.

Hagyod, hogy a múlt boglyarakója áthaladjon rajtad.
A Történelem barázdáiba hulló mag vagy.
Álmod magva, mely éppen beléd vetődik

hogy megszülethessék tested talajából
legsajátabb történeted

.

Marc Delouze

ERDŐS IMRE PÁL ÉS JÓMAGAM

“nincs annál szomorúbb, mint ha az embernek igaza van...”

Kertész Imre: K. dosszié

A magasból kék borsmentalikőr illata árad szét a dombon. A fagytól dermedt, sáros földúton lépkedek, a út szélén éles fehér kavicsok, mint csontok ropognak a talpam alatt. Szinte botladozva haladok.

(Vidéken mindig idegennek érzem magam.)

Ahogy felérek a dombtetőre, észreveszem, hogy bal hónaljamból szorításából eltűnt a könyv. Kicsúszhatott valahol az úton. Visszafordultam, és egy mély keréknyomban találtam meg, szétnyilva. A dupla oldalon a barna föld átlósan hagyott nyomot (mintha közben egy sebesült ember vérző ujjal lapozta volna föl a könyvet.)

A hajnal odakinn hűvös és jóillatú volt, a széles mezők fölött szürke ködök, majd váratlanul, de akárcsak egy trombitaszó, éles, vékony, piros sugár érkezett mögülnk valahonnan, s megértettem: a napfelkeltét láttam. Szép és egészsében érdekes volt: odahaza ilyenkor még aludni szoktam. Egy épületet, isten háta mögötti állomást vagy tán nagyobb pályaudvar előhírnökét is megpillantottam még, mindjárt itt előttem, balra. Apróka volt, szürke és még teljesen néptelen, csukott kis ablakokkal s azzal a nevelésesen meredek tetővel, amelyeket ezen a vidéken már tegnap is láttam: a szemem előtt szilárdult először valóságos körvonallakká a ködös derengésben, majd változott át szürkéből lilává, s csillantak föl egyúttal az ablakok is rötesen, amint az első sugarak épp ráestek. Mások is észrevették, magam is szóltam róla a mögöttünk kíváncsiskodóknak. Kérdezték, helységnevet is nem látok-e rajta. Láttam, mégpedig két szót is a kezdődő fényben, az épület keskenyebbik, a menetirányunkkal szembenező oldalának a tető alatti felületén: „Auschwitz-Birkenau” – ezt olvastam, a németek hegybogas, cirkalmas betűivel írva, a duplán hullámos választójelükkel összekötve. De hát, magam részéről, hasztalan próbáltam kutatni a földrajzi ismereteim közt, s mások se bizonyultak tájékozottabbnak nálam. Aztán le is ültem, mivel mögöttem már a helyem kérték, s minthogy még korán volt meg álmos is voltam, hamar el is aludtam újra. (Kertész Imre: Sorstalanság)

Azt hiszem, elbóbiskoltam. Amikor fölbredtem a nap a látóhatár mögé zuhant, mint egy hatalmas kődarab. Becsuktam a szunyokálás közben a mellkasomon nyitva maradt könyvet. Fölálltam, nyújtózkodtam egyet, majd elindultam a magányos kis házikóm felé.

Ahogy hazaértem, levettem vastag fekete bőrdzsekimet. Fölmentem a dolgozószobámba, hogy megnézzem a levelemeit a számítógépen. Látom, üzenet érkezett Magyarországról, a feladó egy régi barátom, - akkoriban az ígértes jövő előtt álló író - volt felesége.

“Szilveszter elhunyt három napja.”

Hozzácsatolva a partécédula, mottóként az író két mondata:

SZÜLETÉS ÉS HALÁL
A MAGA IDEJÉBEN ÉRKEZIK,
BEJENTÉS NÉLKÜL.
HATNI CSUPÁN AZ ÉLETRE TUDUNK,
FELGYORSÍTJUK VAGY LASSÍTJUK.

Két sor, akár egy sín pár, melyen elvonul két ember harminc évnyi meghitt testvéri párbeszéde: a süket és a vak, a keleti parasztfiú és a nyugati munkásfiú, a létező szocializmus továbbörökítője és a megálmodott kommunizmus örököse közti párbeszéd . Mindketten írók.

Osztoznak

(mintha osztoznának)

a világ és a Történelem egyensúlyában. Mintha tükröt tartanának egymásnak

(tükröt ?

dehogyan!

vasfüggőnyt !)

mely sablonra készült álarccokat

ábrázol.

...és ez jól mutatja a megfogalmazás és a létezés közt meredő vasfüggőnyt, az elbeszélő és a hallgatósága közt meredő vasfüggőnyt, az ember és ember közt meredő vasfüggőnyt s végül az ember és önmaga, az ember és a saját élete közt meredő, átjárhatatlan vasfüggőnyt. (Kertész Imre: Az angol lobogó)

Minden visszatér. Kétségkívül az idő engem sem felejt. Nincs pardon, nincs szánalom.

Mindig az vagy, aki voltál.

Et ire: mindig olyan vagy, amilyenek a többiek voltak.

Hiába mondom, hiába írom le, ez a történet előttem jár. Hol szorosan a nyomomban van. Hol meghalad.

Egy kor története, amelyben az ígéretes jövő előtt álló íróbarátom törekeny árnya elhomályosítja egy másik íróét, aki a múlt ígézetében él és akit a jövő is gyötör, s ma már senki sem olvassa könyörtelen írásait. Semmi egyéb,
(az ezerkilencszázhetvenötödik esztendőben)

mint a vaskos íróasztal kopottas lapja fölé haló árnyék. Teleírja füzetait a könyvekkel zsúfolt parányi kis lakásban, ahol porszag és kávéillat keveredik, valahol a pesti oldalon.

Az ablaka alatt megyek el naponta, vagy szinte naponta.

Ott létezik egy ember, a közösségi élet peremén

(az én életem peremén is):

Kertész Imre.

Ott szemközt jelen pillanatban épp a mi vonatunkból való útitársaink égnek, mindazok, akik autóra kérekedtek, akik továbbá öregség vagy egyéb ok miatt az orvos előtt alkalmatlannak bizonyultak, valamint az aprónép és velük jelen vagy eljövendő anyák, akiken ennek már látható a jele, amint mondták. Az állomásról ők is a fürdőbe mentek. Őket is fölvilágosították a fogasokról, a számokról, a fürdés módozatáról, ugyanúgy, amiképpen minket. A borbélyok is ugyanúgy ott voltak – mint állították –, és a szappant is a kezükhöz kapták. Aztán ők is bejutottak a fürdőhelyiségbe, ahol, hallom, ott is ugyanúgy megvannak a csövek meg a zuhanyok: csak hogy ezekből ott őrjük nem vizet, hanem gázt engednek. Mindez nem egyszerre, inkább apránként jutott értésemre, mindig újabb részletekkel kiegészülve, némelyeket vitatva, másokat helybenhagyva, s újabbakkal is megtoldva. Közben – hallom – végig igen szívesek hozzájuk, gondoskodás, szeretet veszi őket körül, a gyermekek labdázni meg énekelni, s az a hely, ahol megfullasztják őket, igen szép, gyep, liget meg ágyások közt fekszik: ezért is keltette mindez végül némiképp bizonyos tréfák, valahogy affajta diákcsíny érzését bennem. (Kertész Imre: Sorstalanság)

Magamnak teszem föl a kérdést, hogy az Írószövetség meghívására Budapesten töltött tizenegy hónap alatt

(az *Élet és irodalom* c. hetilap közölt cikket erről: “AZ IFJÚ FRANCIA KOMMUNISTA KÖLTŐ”)

igen, azt kérdezem magamtól: hogy nem szereztem tudomást K. úrról? A kortárs magyar költők antológiáján dolgoztam idős költőkkel és fiatal egyetemi oktató hölgyekkel együtt (köztük szépek is voltak)

miként történhetett meg, hogy semmit nem tudtam erről a könyvről, mely akkoriban jelent meg, annál a kiadónál, ahová időnként én is bejártam.

... félélo, hogy ilyenformán az is belekeveredik kissé ebbe a mocsokba, aki a regényemet jószándékúan kézbe veszi és gyanútlanul olvasni kezdi. (Kertész Imre: A kudarc)

És ha meg is említették volna nekem, lehetséges. szinte bizonyos, hogy nem figyeltem volna fel rá, éppúgy mint az magyar irodalmi közeg, melyben akkoriban mozogtam

[Másfelől a Felszámoláshoz készült jegyzeteimet rendezgetve a minap egy cetlire bukkantam... várj csak, mindjárt megtalálom... Itt van:]
„*Még egyszer azokat az éveket, a depressziós diktatúra-hangulatot, a boldog öngyilkosság-fontolgatásokat, az egész haláljátékot a hetvenes-nyolcvanas évekből...*” (Kertész Imre: *K.dosszié*)

A múltam labirintusában bolyongva találkozom egy fiatalemberrel, aki semmit sem *tudott*. Aki semmit sem *látott*. Mintha *nem-tanú* lett volna. Akiben nincs annyi arcátlanság, hogy tanúként viselkedjen a rajta kívül álló eseményekben. *A fortiori* felelősséget vállaljon az általa el nem követett cselekedetek miatt.

[*hogy miért van ez így? ez az egész roskatagság?, hogy végképpen hol és mikor „baltáztuk el jogainkat”?*],

Hogy ennyire kérlelhetetlenül és ennyire végérvényesen miért nem lehet többé nem tudni azt, amit tudunk? (Kertész Imre: *Kaddis a meg nem született gyermekért*)

Az ember kétségkívül bűnös azért, amit tesz. De azért is feleősek vagyunk, amit nem teszünk meg.

Budapesten, ezerkilencszázhetvenötben nem a valóság tévesztett meg. Hanem az, ahogy a dolgokra tekintettem. Nem a szem a hibás, hanem az, hogy hogy választunk: nyitva tartjuk-e, avagy sem. Én olyan ember vagyok, akinek nem csukódik le a szemhéja, ha behunyja szemét. A szemet, melyet megígéztek Veress Pál festményei és metszetei, idegenként ő állt a legközelebb hozzám.

Anélkül, hogy tudatosult volna bennem, ennek a tündöklő képi világnak a védő pajzsa alatt éreztem magam biztonságban. Erről a világról a kortársak nem vettek tudomást.

Mint zugárusok, cinkosan neveltünk egymásra, ebben a zsúfolt kis irodában, a festő műhelyében, egy közeli budai dombon épült családi ház földszintjén, - kétfelől szomorú és elhanyagolt kertre nyíló ablakok. Nevetése törekeny és gyöngéd volt. Az enyém túláradó. Körülöttünk nescafés üvegekbe gyömöszölt ecsetekről színpermet áradt szét a félárnyékba borult sarkokba.

Alig eszünk a kekszből, melyet élettársa egy régimódi szövésű, mélyzöld bársony terítővel borított kis asztalkára tett.

(A tálka titokzatos módon kiürült)

Élveztük annak örömöt, hogy elbújhatunk a világ elől, mely szét akar választani bennünket, és mindketten tudtuk, hogy bár életünk párhuzamosan létezik, létünk (de nem a létezésünk)

a képek között térben találkozik és egymásra talál.

Természetesen megtörténik, hogy előhozakodom világmegváltó szándékaimmal. Ő szemérmesen színleli, hogy belefárdt a világ dolgaiba és számára meggyőzőek saját megcáfolhatatlan ellenérvei: a képein ábrázolt lángok közt táncoló és kővé dermedt figurái. Hosszú, köszvényes ujjjaival egymás után húzza elő a képeket
(mint kiváló borokkal töltött palackokat)

a durva deszkákból rögtönzött boltíves tornácról. Egy óra elteltével bálványok sokasága elevenedik meg körülöttünk, jósnők, szirének és más istenségek, a falhoz, bútorokhoz támasztott, a ferdén székekre és fotelok karfáira fektetett képeken. Ahogy figyelem ezeket az alakokat, az az érzésem, hogy *lát*nak engem. Hogy elúzik tekintetemből a ködös valóság nyugtalanító tükröződéseit.

Mindketten tudva tudjuk, hogy gyakran, ha kimondjuk a dolgokat, csak ártunk nekik. Keveset beszélünk.

Két vagy három órán keresztül gondolataink a tekintetünkön keresztül kötődnek egymáshoz. Amikor észreveszem, hogy az órák ólmos szemhéjai nyomot hagytak idős barátom arcán, elbúcsúzom.

Boldogan és kissé szomorkásan sétálok át a vársomajori parkon az esti poros szürkületben, hogy hazaérjek a Maros utcai komor betonépületbe; nem messze a Moszkva tértől.

(Jó másfél évtizeddel később)

Lecserélve a súlyos kitüntetésekkel dekorált, régi *népi* és *demokratikus* öltözetet a *liberális* hatalom

kirívóan színes üveggyöngyeire, a múlt hatalmasai a történelem szemétdombjára dobták meggyőződésüket.

De a szavak nem változnak. Csupán a jelentésüket forgatták ki mindenestül. Pál Imre barátom hirtelen szembe került a világ újabbkori felfordulásával.

Éppen úgy, mint Kertész Imre.

Nem, és ezt nem is szégyellem bevallani. A gyermeketeg hiszékenyek közé tartozom, akik a rendszerváltáskor úgy képzelték, hogy az abnormalis életviszonyok megszűntével egyszerre minden és mindenki normális lesz. Következésképpen egyik meghökkenésből a másikba ájultam: hazugság, gyűlölet, rasszizmus, ostobaság úgy tört ki körülöttem, akár egy negyven éve érlelődő kelevény, amelyet a sebész kése végre felnyit. (Kertész Imre : K.dosszié)

Újból rászedtek a bennünk élő javíthatatlan reménysugár miatt, mely készen állt, hogy feleméssze legmélyebb kételyeinket, és idős barátom nem úszta meg sértetlenül az utolsó illúzió

(a *Szabadság*)

elvesztését, amelyet hatalmas tévedésként élt meg.

Tizenöt évvel ezután a fordulat után

(nem is fordulat, hanem törés)

Imre Pál hallgatása többé nem a hallgatásé. Az arcán futó ezernyi ránc közepette tiszta tekintete többet mond nekem, mint valaha.

Amikor évekkkel később meglátogattam, ugyanazt a fékezhetetlen és derűs megnyugvást látom viszont, amint a képei fölé hajol. Ismét előttünk áll tucatnyi új kép. Alakjai még tündöklőbbek, mint a régebbiek. Szemük akár a szemhéjak satuiból kiszabadult megannyi nap.

(Az aprósütemények, melyeket élettársa a régimódi szövésű, mélyzöld bársony terítővel borított kis asztalkán tálalja, ugyanolyan titokzatosan tűnnek el, mint korábban)

A lemondhatatlan, de nevetséges kötelezettségeim miatt hamarabb veszek búcsút.

Írok majd -
mondom neki.
(komolyan gondolom)
de azzal a bizonytalan érzéssel megyek el, hogy talán soha
nem látom viszont.

Pécsett egy volt ellenzéki színházi emberrel találkoztam
(ma egy jól menő makrobiotikus vendéglő tulajdonosa).

Jövet, a Budapest felé tartó vonat ablaka mögött az éjszaka homályos filmkockái peregnek. Bágyadságomból hirtelen vinnyogó boggie zenére ébredek. A vonat megérkezett a pályaudvarra. Fogom a könyvet, az újságokat, a szemüvegtokot, mindent berámolok az utazó táskámba, és leszállok álomtól kótyagos fejjel.

Az állomás előtt látok egy telefonfülkét. Évát hallom a vonal túlsó végén.

Pali három napja elhunyt.

Szerencsére a fülke megtartja testem, mely megingott. Gépiesen lakásuk felé indulok.

Átvágok a Városmajoron. A teniszlabdák ütemes pattogására

lépek, hol az ütőn, hol a salakon pattanak

pik-pak

pik-pak

pik-pak-pak-pak

A körbekerített pályák száma egyenes arányban növekedett a négykerék meghajtású luxuskocsikéval a parkolóban, melyeket még zöld növényzet vesz körül.

A városra zúduló hirtelen hőség megállásra kényszerít. Leülök egy padra. Homlokomról a szemembe folyik az izzadtság. Öt ücsörgök, bennem furcsa gondolatok kószálnak vég nélkül.

Szomorú megállapításra jutok: ritka barátságaim, melyek túléltek a régi *újvilág* hajótörését, mind-mind a volt kommunistaellenes barátokhoz fűződnek, viszont a legtöbb "barátom", aki a rendszert támogatta

(volt aki büszkén és dölyfösen, mások öntelten és pöffeszkedve)

eltűnt a láthatáron.

Vagy a történelem süllyesztőjébe kerültek, vagy az új Babilon kiválasztottjai lettek, hoppon maradtak vagy úrgazdag vezetők, megkeseredettek vagy címeres gazemberek, egyik is, másik is ugyanúgy a világ nyomorúságából húz hasznot..

(Ami a « Ifjú francia kommunista költőt » illeti, ez már csupán kiselejtezett jelző, száraz vedlett kígyóbőr a megtett út porában.)

Azóta köztem és Pál között, tudunk nélkül, Kertész Imre árnya bolyong folytonosan, a festőműhelyben a képek alig hallható mozgásának csöndjében. Az immáron kézzelfogható – bár az évek során mindvégig titokban maradt – jelenlét oly rejtélyes, mint a régimódi szövésű, mélyzöld bársony terítővel borított kis asztalkán a tálkából eltűnt keksz.

Így is lesz minden bizonynal, úgy, amint kívánja; nincs oly képtelenség, amit ne élnénk át természetesen, s utamon, máris tudom, ott leselkedik rám, mint valami kikerülhetetlen csapda, a boldogság. Hisz még ott, a kémények mellett is volt a kínok szünetében valami, ami a boldogsághoz hasonlított. Mindenki csak a viszontagságokról, a „borzalmakról” kérdez: holott az én számomra tán ez az élmény marad a legemlékezetesebb. Igen, erről kéne, a koncentrációs táborok boldogságáról beszélnem nekik legközelebb, ha majd kérdik.

Ha ugyan kérdik. S hacsak magam is el nem felejtem. (Kertész Imre Sorstalanság)

Másnap reggel egy Seurat-képre nyitom a szobám spalettáit.

A házak, a templom és a dombok körvonalai szétmállnak a kísérteties ködben. Az ablakot tárva hagyom, hogy érezzem a csöndet. Leülök a géphez és válaszolok a partécédulát tartalmazó üzenetre, amelyet régi barátom exneje küldött. Nem is tudom mi fáj a legjobban – az elhunyt barát vagy az eltűnt idő. Melyiket kellene siratnom.

(S egyáltalán el kell-e siratni?)

Mit kell saját magadban gyűlölnöd, ahhoz, hogy elfogadd: oly sokszor tévedtél?